

INFORMACIJA

doi: 10.15388/Baltistica.59.1.2544

TARPTAUTINIS MOKSLINIS SEMINARAS „SENOSIOS RAŠTIJOS TYRIMŲ AKTUALIJOS. MININT PROFESORIAUS JONO PALIONIO ŠIMTMETĮ“

Jonas Palionis (1924–2021) – lietuvių kalbininkas, daugelio mokslinių veikalų autorius, Vilniaus universiteto profesorius ir buvęs Filologijos fakulteto dekanas. 2024 m. birželio 20 d. jam būtų sukakę 100 metų. Ta proga VU Filologijos fakulteto Baltistikos katedra suorganizavo tarptautinį mokslinį seminarą „Senosios raštijos tyrimų aktualijos. Minint profesoriaus Jono Palionio šimtmetį“.

Profesoriaus šimtmečio šventė prasidėjo nuo sveikinimų ir atsiminimų, kuriais pasidalijo Filologijos fakulteto dekanas prof. dr. Mindaugas Kvietkauskas, Baltijos kalbų ir kultūrų instituto direktorė doc. dr. Erika Sausverdė ir Baltistikos katedros vedėja prof. dr. Dairė Sinkevičiūtė. Juos papildė J. Palionio anūkės Eglės Baradinskienės kalba, pasakyta visų renginyje dalyvavusių artimųjų vardu.

Po šventinės įžangos seminaro idėjos autorius prof. habil. dr. Bonifacas Stundžia apžvelgė *Įvairialypes profesoriaus Jono Palionio veiklas Vilniaus universitete*. Toliau sekė du plenariniai pra-

nešimai. Pirmajame Christiane Schiller pristatė *1540 m. Turkų mokesčių registrą – istorinio lietuvių kalbos žodyno šaltinį*, orientuodamasi į Tilžės, Ragainės ir Įsruties valsčių medžiagą. Pranešėja akcentavo, kad sąrašai turėtų dominti ne tik onomastikos tyrėjus, tačiau ir kitus, nes neretai užrašytas asmenvardis buvo kilęs iš bendrinio žodžio, kaip *Calwis* ‘kalvis’, *Pelle* ‘pelė’, *Suickis* ‘zuikis’ ir kt. Vis dėlto asmenvardžių medžiaga ankstyvosios lietuvių kalbos leksikos dokumentavimui yra problemiška tiek dėl trūkstamos reikšmės nuorodos, tiek dėl rašybos klaidų šaltinyje bei leidėjo klaidingo perskaitymo.

Birutė Kabašinskaitė antrajame plenariniame pranešime *Dėl kelių rytų bei pietų aukštaičių tekstų mūsų raštijoje* peržvelgė du tekstus. Pirmiausia aptarė 1501 metų mišiole *Missale ad usum romane ecclesie* esančias lietuviškas glosas, papildydama ankstesnių tyrėjų identifikuotą 91 lietuvišką įrašą dar penkiais – *apie piktadeias* (XCVIIb), *pakolai* (CXIXa), *ivadijmo* (CXXVIb), *žemie*₉₉ (= *žemieius*; CXXXIb),

βakietaes (CLXIb) – bei patikslindama keletą neaiškiais laikytų formų, kurių ne visas reikėtų laikyti lietuviškoms, kaip pvz., 45. *nimera* iš tiesų yra lotyniškas žodis *uiuere*. Antroje pranešimo dalyje pristatė *Contiones Litvanicae* ir mišiolo glosų ryšius su Lietuvos rašomosios kalbos variantais. Pasak tyrėjos, aptariant Vilniaus varianto tekstus labiau akcentuotina ir pietų aukštaičių tarmės įtaka – tai rodo pirmųjų poterių, Mišiolo glosų ir *Contiones Litvanice* tekstų ypatybės. Reikėtų manyti, kad nosinių garsų ir jų rytietišku, pietietišku refleksų varijavimas nebuvo Vilniaus varianto norma.

Po plenarinės sesijos perskaityti dar šeši Lietuvos ir Vokietijos tyrėjų pranešimai. Jūratė Pajėdienė nagrinėjo *Dviskaitų rankraštiniuose Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos pamoksluose*. Gretindama skirtingomis kalbomis surašyto teksto versijas – lenkišką Fabiani *Missya apostolska CZEŚĆ II* (1783) su lietuvišku Lukausko (1797) ir žemaitišku Pabrėžos (1824) vertimu – ji identifiko Pabrėžos gramatinį savitumą, susijusį su dviskaitos vartojimu. Lukausko vertime kartojamas lenkiškojo originalo teikiamas dviskaitos raiškos modelis, tačiau Pabrėžos vertime dviskaita pasirenkama dažniau ir vartojama gana nuosekliai. Be to, jos vartojimas būdingas ir kitiems Pabrėžos rankraštinio rinkinio *PAMOKSLAY Wayringosy Materyjocy* pamokslams.

Inga Strungytė-Liugienė pranešime „*Balsų paženkinimai*“ arba *melodijų žymėjimas skaitmenimis XIX a.*

Prūsijos Lietuvos knygoje pristatė neklasikinį būdą melodijoms užrašyti. Pasak tyrėjos, skaitmeninės notacijos paplitimas sietinas su švietimo vizionieriaus Johanno Heinricho Pestalozzi'o (1746–1827) pedagoginėmis nuostatomis ir švietimo sistemos esminiais pokyčiais XIX a. pradžioje Prūsijos Karalystėje, kai Liaudies mokyklose ir mokytojų seminarijose daugiau dėmesio buvo skiriamą jaunuolių muzikiniam lavinimui.

Henrikas Horneckeris pranešime iškėlė klausimą – *Why is there gender variation in Old Lithuanian?* Į jį bandė atsakyti analizuodamas ~65 senuosiuose lietuviškuose raštuose randamas daiktavardžių poras. Analizuotoje medžiagoje daugiausia aptiko *a* ir *ā* kamieno variacijų (50), kitų yra gerokai mažiau, pvz., antroje vietoje *ia – é* (10). Tyrėjo manymu, tokį varijavimą nulėmė bevardės giminės nykimas.

Ernesta Kazakėnaitė pristatė *Naujus ankstyvojo laikotarpio latviškus rankraštinius įrašus Vilniuje*. Tai iki šiol nežinoti Sebastiano Münsterio 1552 m. lotyniškoje kosmografijoje pateiktos latviškos maldos rankraštiniai taisymai tarp eilučių. Įrašai anoniminiai ir sunkiai datuojami, tačiau rašybos analizė rodo, kad juos reikėtų laikyti ankstyvojo latvių raštijos etapo (XVI a. pab.–XVII a. pr.) paminklu. Knyga šiuo metu saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, į kurią pateko po II pasaulinio karo iš Karaliaučiaus, Wallenrodtų kolekcijos.

Felixas Thiesas kalbėjo apie S. B. Chylinskio Senojo Testamento *ver-timo leksikos ypatybes* ir lematizavimo problemas, su kuriomis susiduria dokumentuodamas ChST Penkiaknygės leksiką, ketinamą įtraukti į ALEW. Problemų kyla, nes yra atvejų, kai nesutampa reikšmė, pvz., *anyta* vartota tik 'sūnaus žmonos, marčios' reikšme, arba skiriasi daiktavardžių kamienas (forma *abazaus* (46×) atrodo kaip *u*-kam. **abazus* kilmininkas). Taip pat varijuoja ir veiksmažodžių formos – bendrinės lietuvių kalbos požiūriu formos *kielawo* (10×) laukiama bendratis būtų *keliauti*, kurią atitinka užfiksuota 3. fut. *kielaus* (5×), bet formos 1. pl. fut. *kielosim* (2×), 1. sg. pres. *kieloju* (1×) ir 3. cond. *kielotu* (1×) reikalauja bendraties formos *keliuoti*.

Seminaro pabaigoje Gina Kavaliūnaitė aptarė idėją apie *Lietuvišką Bibliją internete*. Apžvelgdama kitų šalių (olandų, lenkų, vokiečių ir kt.) pavyzdžius, ji

svarstė apie vieningą visų lietuviškų Biblijos tekstų duomenų bazę, kuri būtų paranki ir senosios raštijos tyrėjams. Pranešimo antroje dalyje pristatė parengtą S. B. Chylinskio Naujojo Testamento skaitmeninį leidimą bei ateities planus.

Renginį vainikavo diskusijos ir J. Palioniui priklausiusio originalaus K. Sirvydo *Dictionarium trium linguarum* (1713) eksponavimas. Seminaro organizacinis komitetas: Daiva Sinkevičiūtė, Gina Kavaliūnaitė, Ernesta Kazakėnaitė ir Vytautas Rinkevičius, tezės prieinamos internete, adresu <https://www.flf.vu.lt/naujienos/bendros-naujienos/minime-vilniaus-universiteto-profesoriaus-jono-palionio-simtmeti-lietuviu-rastijos-tyrimai-tradiciju-ir-inovacijuderme>.

Ernesta KAZAKĖNAITĖ

[ernesta.kazakenaite@flf.vu.lt]